

bus utrisque partibus, duo iudicia de re discussa conscribat, quæ simili textu et subscriptione robورata litigantium partes accipiant. Certe si de rebus modicis mota fuerit actio, sole conditiones, ad quas iuratur apud eum qui victor extiterit, pro ordine iudici habeantur. De quibus tamen conditionibus, et ille qui vinctus est, ab eisdem testibus roboratum exemplar habebit. Quod si pars, quæ pro negotio quocumque compellitur, professa fuerit apud iudicem non esse necessarium a petitore dari probationem, quamlibet parvæ rei sit actio, conscribendum est a iudice, suaque manu iudicium roborandum, ne fortasse quælibet ad futurum ex hoc intentio moveatur. Si vero, ordinante iudice, una pars testes adduxerit, et dum oportuerit eorum testimonium debere recipi, pars altera de iudicio se absque iudicis consultu substraxerit: liceat iudici prolatis testes accipere, et quod ipsi testimonio suo firmaverint, illi qui eos protulit sua¹ instantia consignare. Nam ei qui de iudicio fraudulentem se sustulit, producere testem alium omnino erit inlicitum, qui scilicet hoc sibi tantum noverit esse concessum, ut antequam testes illi, qui testimonium dederant², moriantur, si habuerit quod rationabiliter in eis accuset, patienter audiatur a iudice; et si accusatus testis fuerit evidenter convictus, eius testimonium pro nihilo habeatur. Vnde etsi duo testes non remanserint, qui digne in eodem testimonio maneant; ille qui prius testem obtulerat, infra trium mensium spatium testes alios, qui coepit negotium firment, inquirere non desistat. Quod si invenire nequiverit, rem universam ille recipiat, qui eam ante visus fuerat possedisse. Index sane de omnibus causis quas iudicaverit, exemplar penes se pro compescendis controversias reservare curabit.

XXIV. Flavius Cintasvintus Rex³.

De commodis atque damnis iudicis vel saionis.

Cognovimus multos iudices⁴ eo quod per cupiditatis occasionem supergredientes legum ordinem, ex causis⁵ tertiam sibi præsumant tollere partem. Propterea nunc præsenti lege constituitur, ut hæc talis iudicium cupiditas auferratur, et non amplius index pro labore suo, et⁶ iudicata causa, ac legitime deliberata, quam, sicut constitutum fuerat in lege priori, vicesimum solidum præsumat accipere. Quod si quacumque fraude quisquam super hunc numerum

¹ Toled. got. sua investigatione instantia consignare.

² Legion. dixerint. Vigil. y Lind. dederunt.

³ Toled. got. sin autor ni nota. Legion. Antiqua. Flavius. Lind. novit. em.

⁴ Legion. iudices vel saiones.

⁵ Legion. ex causis alienis.

⁶ Legion. ut non.

⁷ Toled. got. ex iudicata.

plus auferre tentaverit, omnia, quæ legitime debuerat accipere, perdat. Illud vero quod iniuste contra huius legis ordinem super vicesimum solidum tulerit, duplum illi exsolvat, cu' hoc auferri præceperat. Similiter quoque quia cognovimus quod saiones, qui pro causis alienis vadunt, maiores pro labore suo mercedes, quam merentur, accipiunt; propterea simili decreto legis huius edicitur, ut qui pro causis alienis vadunt, decimum tantumdem solidum pro suo labore conquirant. Quod si aliquis super hunc constitutum numerum usurpare præsumperit, et mercedes, quas legitime debuit accipere, perdat, et quidquid super decimum solidum fraude quacumque percepit, duplatum⁸ illi cui abstulit reddat. Quam datam commodi summam ex lege, tam index, quam saio de restitutæ rei compositione conquirat. Id tamen noviter adiciendum huic legi innectimus, ut si talis causa occurrit unde compositio exsolvi minime possit, tunc ab illo ratio præscripta commodi exigenda est iudicis vel saionis. Quia aut commodatam sibi rem in constituto die reddere non occurrit, aut qui rei alienæ debitor, vel iniustus possessor extiterit, pro celebrandis autem divisionibus, si causa extiterit, iam quia⁹ utraque pars et competentia sibi iura reposcit, et debitam sibi partem portionis requirit ab utrisky partibus prædicta commoda exigenda sunt. Similiter autem et in huiusmodi causis, ubi nulla est culpa, præsumptio, usurpatio, vel debitum possessorum, hic ordo servabitur, ut communum iudicis vel saionis de utrisque causantium partibus exigatur. Quod si divisionem quisque¹⁰ cupiens celebrare, dilationem¹¹ habere de suo pertulerit, quum hæc causa ab eo qui dilationem pertulit, iudici intimata extiterit, ab eo index commodum suum vel saionis exigere debeat, qui tardus pro ipsa divisione extitit facienda. Quod si ea, quæ index ordinare decernit¹², saio callidus implere neglexerit, si res, de qua agitur, si unciam auri vel infra valere constiterit, illi, cui res debita est, idem saio de suo auri solidum reddat. Si certe plus valuerit, per singulas uncias singulos solidos pro sua tarditate persolvat¹³. Certe supra duas uncias usque ad libram auri eadem res valere probatur, decem flagella suscipiat. Ac sic crescente librarum numero auri, crescat et poena flagelli. Idem vero saiones quum pro causis alienis vadunt, si minor causa est et persona, duos caballos tantum ab eo, cuius causa est, accipiat fatigandos. Si vero maior persona fuerit et causa, non amplius quam sex caballos, et pro itinerè, et pro dignitate debet accipere.

⁸ Lind. duplum.

⁹ Legion. extiterit et utraque pars. Lind. extiterit, iam quoque si utraque pars rei competentia.

¹⁰ Legion. quisque voluerit celebrare, et dilationem de hærede suo habere pertulerit.

¹¹ Lind. dilationem ab hærede suo pertulerit.

¹² Legion. decreverit.

¹³ Lind. persolvat. Idem vero si super duas uncias.

XXV. Flavius Recesvintus Rex¹.

Quod omnis qui potestatem accipit iudicandi, iudicis nomine censeatur ex lege².

Quoniam negotiorum remedia multimodæ diversitatis compendio gaudent, adeo³ dux, comes, vicarius, pacis assertor, tufadus⁴, milennarius, quingentenarius⁵, centenarius, decanus⁶, defensor, numerarius, vel qui ex regia iussione, aut etiam ex consensu partium iudices in negotiis eliguntur, sive cuiuscumque ordinis omnino persona cui debite iudicare conceditur, ita omnes in quantum iudicandi potestatem accepint, iudicis nomine censeantur ex lege: ut si cut iudicii acceperint iura, ita et legum sustinent, sive commodum, sive damna.

XXVI. ⁷ Ut omne vinculum quod post datum iniustum iudicium a causidicis⁸ fuerit exactum, habeatur invalidum.

Vidimus interdum iustitiam ab inquis iudicibus et suo loco seclusam, et debito vigore solutam: iniustitiam autem et loco iustitiae introductam, et multis modis decretorum vinculis adligatam. Quidam enim postquam iudicia iniusti conscriperint, aut unam, aut ambas causantium partes placitorum inter se nexibus ligant: ne iniuste datum iudicium quandoque iusta contentione resolvant; adeo ubi non directus et beneplacitus est convenientiæ modus, sed ubi pro comprimenda iuste causantis intentione, vel voce reperiuntur quocumque modo definitiones, vincula conligata omnibus modis habeantur invalida, nec sint alicuius adinventionis connexione firmata.

XXVII. Flavius Recesvintus Rex⁹.

Vt iniustum iudicium et definitio iniusta regio metu, vel iussu a iudicibus ordinata non valeant.

Nonnumquam gravedo potestatis depravare solet iustitiam actionis¹⁰, quæ dum sæpe prævallet¹¹, certo¹² est quod semper¹³ nocet. Quia dum frequenter vigore ponderis iustitiam premit, numquam in statu¹⁴ suæ rectitudinis hanc redire permittit. Ideoque quia sæpe principum metu vel iussu solent iudices interdum iustitia, interdum legibus contraria¹⁵ iudicare: propter hoc tranquillitatis nostræ uno medicamine concedimus duo mala sanare, decernentes ut quum repertum fuerit, qualemcumque scripturæ contractum, seu quocumque iudicium non iustitia, vel debitis legibus, sed iussu aut metu principum esse confectum; et hoc, quod obvium iustitiae vel legibus iudicatum est, atque concretum, in nihil redeat, et eos qui iudicaverint, vel hoc facere coegerint, nullius infamie nota conspergat, vel rei alicuius damnum affligat; qui tamen iudices tunc erunt a legum damnis immunes, si se iuramento firmaverint, non sua pravitate, sed regio vigore nequierit iudicasse.

XXVIII. Flavius Recesvintus Rex¹⁶

De data episcopis potestate distingendi¹⁷ iudices nequiter iudicantes.

Sacerdotes Dei, quibus pro remedii oppressorum vel pauperum divinitus cura commissa est, Deo mediante testamur, ut iudices perversis iudicis populos opprimentes paterna pietate commoneant, quo male iudicata meliori debeat emendari sententia. Quod si ii qui iudicaria potestate

¹ Toled. got. sin autor ni nota. Legion. Antiqua. Lind. Fls. gls. Chds. rex.

² Legion. ex antiqua.

³ Lind. ideo.

⁴ Toled. got. y Legion. triumphadus.

⁵ Legion. millenarius, centenarius.

⁶ Toled. got. y Legion. centenarius, defensor.

⁷ Legion. Flav. Glor. Recesvintus Rex. Antiqua. Lind. Fls. gls. Rcds. rex.

⁸ Legion. violenter fuerit.

⁹ Legion. Fls. Glor. Rcds. R. Cindasint. Antiqua. Lind. Fls. gls. Rcds. rex.

¹⁰ Lind. sanctionis.

¹¹ Toled. got. Legion. y Lind. valet.

¹² Legion. y Lind. certum.

¹³ Lind. sæpe.

¹⁴ Lind. statum.

¹⁵ Legion. contradicere.

¹⁶ Toled. got. sin autor ni nota.

¹⁷ Toled. got. admonendi.

En el codice Legionense esta ley es la XXXI. de este título, y dice así:

FLS. GLOS. ERVIGIVS R. ANTIQVA. XXXI.

De data episcopis potestate admonendi iudices nequiter iudicantes.

Sacerdotes Dei, quibus pro remedii oppressorum vel pauperum divinitus cura commissa est, Deo mediante testamur, multimedio occurrere debere miseriorum penurii nostra remedium pietatis. Adeo quemcumque pauperem contingit causam habere, adjunctis sibi viris aliis honestis, episcopus inter eos negotium discutere vel terminare procuret. Ita ut si contemni se a comite, vel etiam non acquiescere veritati sacerdos insperxit, potestatis sit eius, eundem comitem legis huius permissione constringere, et misso iusto iudicio cum rei compositione rem de qua agitur potentibus partibus consignare. Quod si comes iudicium episcopi fuerit contemptus implere, tantum episcopo pro contemptu solo dare cogatur, quantum quintam partem valere constiterit, de illa unde actio commota videtur. Si vero episcopus fraudis communionem cum comite tenens repertus fuerit pauperi facere dilationem, quintam partem eidem episcopus querelanti coactus exsolvat: stante nihilominus negotio pauperis, donec iudicium inveniatur veritatis. Et comes vel index, qui hunc audire noluit, ultionem sustineat legis, et partibus gloria nostræ duas libras auri persolvebit.

funguntur, aut iniuste iudicaverint causam, aut perversam voluerint in quolibet ferre sententiam: tunc episcopus, in cuius hoc territorio agitur, convocato iudice ipso, qui iniustus asseritur, atque sacerdotibus, vel idoneis aliis viris, negotium ipsum una cum iudice communi sententia iustissime terminet¹. Quod si perversa contentionе iudex ipse permotus iniquum a se datum iudicium, exhortante episcopo, noluerit reformare in melius, tunc episcopo ipsi licitum erit iudicium de oppressi causa emittere, ita ut quid² a iudice ipso perverse iudicatum, quidve a se correctum extiterit, in speciali formula iudicij sui debeat adnotari. Sicque idem episcopus, et eum qui opprimitur, et emissum a se de oppressi causa iudicium nostris procuret dirigere sensibus pertractandum, utque pars videatur veritatis habere statum, gloriose serenitatis nostrae oraculo confirmetur. Iam vero si iudex eum, qui male opprimitur, episcopo dare præsumperit³, quomodo nostræ gloriæ debeat præsentari, iudex ipse duas auri libras nostræ gloriæ debet partibus persolvere.

XXIX. Flavius Cintasvintus Rex⁴.

Vt iudex, si a quocumque fuerit pulsatus, noverit se petenti reddere rationem.

Iudex a quacumque si fuerit persona pulsatus, sciat se, vel ante comitem civitatis, vel ante eos, quos ad personam suam comes elegerit, rationem plenissimam legali ordine redditum. Sane si regia in hoc negotio fuerit postulata⁵ præceptio, remoto episcopo, aliquis iudicibus, causam, qui fuerint iudices instituti, terminare curabunt. Et si coepita iam aut finita, seu apud sacerdotem, seu apud comitem actione, causidicus ille iterum cum regali iussione occurrerit, is qui causam iudicare coepit, seu finivit, illis rei gestæ redditurus est rationem, qui per regium decretum instituti sunt iudices, quatenus si male iudicasse cognoscitur⁶, iuxta leges satisfaciat petitor. Certe si iniuste fuerit advexus, legali se noverit petitor sententia damnaturum.

XXX. Flavius Recesvintus Rex⁷.

De damnis iudicium aliena contingendum.

Quum constet iudices remediorum causa esse creatos, quidam ex his per contrarium, quod de-

¹ Toled. got. y Lind. terminabit.

² Lind. quod quodve.

³ Toled. got. y Lind. distulerit.

⁴ Toled. got. sin autor ni nota. Legion. Fls. R. sint. R. Antiqua.

⁵ Lind. præstolata.

⁶ Toled. got. Legion. y Lind. convincitur.

⁷ Legion. añade: Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

⁸ Toled. got. y Lind. et prout cuique libet. Legion. et prout cuilibet.

buerunt iudicii æquitate defendere, inlatis contendunt præsumptionibus impugnare. Accepta namque auctoritate iudicis, præsumunt non debitam in alienis rebus exercere licentiam, et pro⁸ quibuslibet non metuunt alienorum⁹ bonis inferre dispendia noxiæ potestatis. Proinde quicumque iudicium contra iussa, et ordines legum de alienis rebus quippiam auferre, vel in eis aliquid noxiū præsumperint agere, iuxta omnem censuram damni, qua poterant alios iudicare, severitas illos legis debeat condemnare.

XXXI. Flavius Recesvintus Rex¹⁰.

De his qui regiam contempserint iusionem.

Quicumque ingenuorum regiam iussionem contemnere invenitur, aut taliter se egisse probatur quod sub calliditatis aliqua fictione proponat, et dicat eamdem iussionem se nec vidisse, nec accepisse; dum calliditatis huius fraus manifeste patuerit, si nobilior persona est, tres libras auri fisco persolvat: si autem talis¹¹ est, qui non habeat unde hanc rei summam¹² adimplat, sine suo¹³ infamio dignitatis C. ictus flagellorum accipiat. Quod si eventus ægritudinis, commotio tempestatis, inundatio fluminis, conspersio nivis, vel si quid inevitabile noxiæ rei obviasse veris patuerit iudicis; non erit reus regiae iussionis¹⁴, aut damnis¹⁵ indictis, cui obvians fuit causa manifestæ necessitatis.

XXXII. ¹⁶ Quomodo iudex pro examine caldariae causas perquirat.

Multos cognovimus quarelasse ab ingenuis multa mala pati, credentes in trecentorum solidorum numero quæstionem agitari: hæc nos modo per salubrem ordinationem censemus, et quamquam parvæ rei sit factum ab aliquo crimen, eos per examinationem caldariae a iudice districtos pervenire ordinamus, et dum facta temeritas patuerit, iudex eos quæstionari non dubitet, et dum suam dederit professionem, superiori legi subiacebit. Quod si per examinationem caldariae dignus apparuerit, qui impetravit nullam pertimescat calumniam. Hic quoque, et de suspectis habitis personis qui ad testimonium venerint dicendum, ordo servabitur.

⁹ Legion. y Lind. aliorum.

¹⁰ Legion. añade: Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

¹¹ Legion. Toled. got. y Lind. sit.

¹² Legion. rei compositionem.

¹³ Toled. got. sua infamio dignitatis. Lind. sua infamia dignitatis.

¹⁴ Legion. iussionis cui.

¹⁵ Lind. damni indicti.

¹⁶ En los códices Toled. got. Card. S. J. R. y en la edición de Lind. esta ley es la III. tit. I. lib. VI.

II. TITVLVS DE NEGOTIORVM

EXORDIIS.

- I. *Quod nullus se ideo denegare poterit respondere petenti, quare causam cum petentis auctore non dixerit.*
- II. *Vt nullo audientia clamore aut tumultu turbetur.*
- III. *Vt de plurimis litigatoribus duo elegantur, qui suscepta valeant expedire negotia.*
- IV. *Vt ambae partes causantium a iudice vel saione placito distringantur, quo possint ad prosequendum negotium pariter convenire.*
- V. *Vt ii, qui negotia sua iudicialiter incipiunt*

- I. ² *Quod nullus se ideo denegare poterit respondere petenti, quare causam cum petentis auctore non dixerit.*

- III. ¹⁰ *Vt de plurimis litigatoribus duo elegantur, qui suscepta valeant expedire negotia.*

Nullus quemcumque repetentem³ hac obiectio ne suspendat, ut dicat idcirco⁴ se non posse⁵ de negotio conveniri, quia ille qui pulsat, causam cum eius auctore non dixerit, nec eum aliqua repetitione pulsaverit, excepto si legum tempora obviare monstraverit.

II. Flavius Cintasvintus Rex⁶.

Vt nullo⁷ audientia clamore aut tumultu turbetur.

Audientia non tumultu aut clamore turbetur, sed in parte positis qui causam⁸ non habent, illi soli⁹ in iudicio ingrediantur, quos constat interesse debere. Iudex autem si elegerit auditores alios secum esse præsentes, aut forte causam, quæ proponitur, cum eis conferre voluerit, suæ sit potestatis. Si certe noluerit, nullus se in audientiam ingrat, partem alterius quacumque superfluitate, aut obiectu impugnaturus, qualiter uni parti nutritri¹⁰ possit impedimentum. Quod si admonitus quisquam a iudice fuerit, ut in causa taceat, ac præstare causando patrocinium non præsumat, et ausus ultra fuerit parti cuiuslibet patrocinari; decem auri solidos eidem iudici profuturos coactus exsolvat. Ipse vero in nullo resultans, contumeliose de iudicio projectus abscedat.

- 1 Toled. got. negari, y así en la ley. Legion. denegari.
- 2 Legion. y Lind. Antiqua.
- 3 Legion. petentem.

- 4 Legion. idcirco propterea.

- 5 Emilian. in iudicio atque negotio.

- 6 Toled. got. sin autor ni nota. Card. Recesvindus. Legion. Antiqua.

- 7 Toled. got. Legion. y Lind. nulla.

- 8 Toled. got. soli iudicio. Lind. iudicium.

- 9 Toled. got. nutrire.

- 10 Legion. Antiqua.

- 11 Card. Recesvindus. Legion. añade: Antiqua.

- 12 Toled. got. y Lind. parvum.

- 13 Legion. y Lind. per sponsionem.

- 14 Legion. y Toled. got. distringantur.